

УДК 327.28:338.43.02(477)»2022/2025»

DOI: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2025-34-Kalinichenko>

Bohdan Kalinichenko

Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Philosophy of Social and Political Sciences, Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, Cherkasy, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5172-4661>

e-mail: 555tvukraine@gmail.com

Bibliographic Description of the Article: Kalinichenko, B. (2025). Agricultural diplomacy of Ukraine in the conditions of russian large-scale aggression (2022–2025). *Ukrainskyi Selianyn. [Ukrainian peasant]*, 34, 16–24. (In Ukraine). doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2025-34-Kalinichenko>

AGRICULTURAL DIPLOMACY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN LARGE-SCALE AGGRESSION (2022–2025)

Abstract. The article comprehensively examines Ukraine's agrarian diplomacy precisely in the context of a full-scale war with Russia (2022–2025). For the first time, it analyzes how agrarian diplomacy responds to military challenges: from adapting export strategies to cooperation within global initiatives (in particular, the "grain deal"). It assesses Ukraine's new role as a food supplier during the crisis and its diplomatic steps in international organizations (UN, FAO, WTO) to mobilize assistance and support. The study highlights modern geopolitical trends – interaction with the EU, the USA and the global South – in the context of agrarian diplomacy. It examines the essence of agrarian diplomacy as an instrument of economic foreign policy and Ukraine's role in the global agricultural market before the war and the challenges faced by the agricultural sector after the military aggression. Particular attention is paid to the Black Sea Grain Initiative, which allowed unblocking grain exports and supporting global food security. The position of Ukraine in international organizations (UN, FAO, WTO) is considered - in particular, the successful review of trade policy in the WTO in 2025 and Ukraine's initiatives in the UN on food security. The geopolitical consequences of agricultural diplomacy in 2023-2025 are considered, in particular, the need to involve countries of the global South in the world food agenda.

Methodology. The research methodology is based on the principles of historicism, systematics and a critical approach, on general scientific and special methods of historical science. The use of the historical approach allowed us to comprehensively consider the manifestations of Ukraine's agrarian diplomacy in the context of the large-scale war of the Russian Federation against Ukraine (2022–2025) and to analyze how agrarian diplomacy develops in conditions of martial law and adapts its strategies to the challenges of the time.

Conclusions. Analysis of Ukraine's agrarian diplomacy during the period of Russian aggression in 2022–2025 shows its growing role as an instrument of economic strategy and national security. During martial law, agrarian diplomacy adapted to new realities: on the one hand, protecting the interests of producers and farmers (through state support, a special VAT regime, and negotiations), on the other, ensuring the fulfillment of Ukraine's international obligations as a food supplier. The successes of the «grain initiative» and the active participation of Ukrainian officials in international organizations (UN, FAO, WTO) confirmed the impact of the agricultural sector on global food security. Geopolitical results show that the issue of agricultural exports has become one of the key ones in negotiations with global and regional partners. In particular, deepening cooperation with the EU and the USA contributed to the preservation of export opportunities, and dialogue with countries of the global South has acquired national strategic importance. Further development of agrarian diplomacy will require strengthening specialized diplomatic institutions (for example, an agrarian attaché), synchronization with the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Agrarian Policy, and close coordination with business to promote Ukrainian agricultural products on international markets.

Thus, Ukraine's agrarian diplomacy in the face of large-scale aggression has become a symbol of resilience, strategic thinking, and humanitarian responsibility. It has turned Ukrainian grain not only into an economic but also a diplomatic instrument, an instrument of soft power that saves millions of people from hunger and strengthens global solidarity with Ukraine.

Key words: agrarian diplomacy, Russian aggression, food security, grain initiative, international organizations, geopolitics, agrarian policy, soft power.

Богдан Калініченко

доктор політичних наук доцент, завідувач кафедри філософії соціальних та політичних наук, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5172-4661>

e-mail: 555tvukraine@gmail.com

Бібліографічний опис статті: Калініченко Б. Аграрна дипломатія України в умовах російської широкомасштабної агресії (2022–2025 рр.). *Український селянин*. 2025. Вип. 34. С. 16–24. doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2025-34-Kalinichenko>

АГРАРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ШИРОКО-МАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ (2022–2025 РР.)

Анотація. У статті комплексно досліджена аграрна дипломатія України саме в умовах широкомасштабної війни Росії (2022–2025 рр.). Вперше проаналізовано, як аграрна дипломатія реагує на воєнні виклики: від адаптації експортних стратегій до співпраці в рамках глобальних ініціатив (зокрема «зернової угоди»). Оцінено нову роль України як постачальника продовольства під час кризи та її дипломатичні кроки в міжнародних організаціях (ООН, ФАО, СОТ) для мобілізації допомоги та підтримки. Дослідження висвітлює сучасні геополітичні тренди – взаємодію з країнами ЄС, США та глобального Півдня – у контексті аграрної дипломатії. Розглянуто суть аграрної дипломатії як інструменту економічної зовнішньої політики і роль України на світовому аграрному ринку до війни та виклики, з якими зіткнувся аграрний сектор після військової агресії. Особлива увага приділена Чорноморській зерновій ініціативі, яка дозволила розблокувати експорт зерна та підтримати глобальну продовольчу безпеку. Обмірковано позицію України в міжнародних організаціях (ООН, ФАО, СОТ). Зокрема, успішний перегляд торговельної політики у СОТ 2025 р. та ініціативи України в ООН щодо продовольчої безпеки. Розглянуто геополітичні наслідки аграрної дипломатії 2023–2025 рр., наприклад необхідність залучення країн глобального Півдня до світового продовольчого порядку денного.

Методологія. Методологія дослідження базується на принципах історизму, системності та критичному підході, на загальнонаукових та спеціальних методах історичної науки. Використання історичного підходу дозволило комплексно розглянути прояви аграрної дипломатії України в умовах широкомасштабної війни рф проти України (2022–2025 рр.) та проаналізувати, як аграрна дипломатія розвивається в умовах воєнного стану і адаптує свої стратегії до викликів часу.

Висновки. Аналіз аграрної дипломатії України в умовах російської агресії 2022–2025 рр. показує її зростаючу роль як інструменту економічної стратегії та національної безпеки. За період воєнного стану аграрна дипломатія адаптувалася до нових реалій: з одного боку, захищає інтереси виробників і фермерів (шляхом державної підтримки, спецрежимом для ПДВ та переговорів), з іншого – забезпечуюче виконання міжнародних зобов'язань України як постачальника продовольства. Успіхи «зернової ініціативи» та активна участь українських офіційних осіб у міжнародних організаціях (ООН, ФАО, СОТ) підтвердили вплив агросектору на глобальну продовольчу безпеку. Геополітичні підсумки свідчать, що питання аграрного експорту стало одним із ключових у переговорах зі світовими та регіональними партнерами. Зокрема, поглиблення співпраці з ЄС і США сприяло збереженню експортних можливостей, а діалог з країнами глобального Півдня набув національного стратегічного значення. Подальший розвиток аграрної дипломатії вимагатиме зміцнення спеціалізованих дипломатичних інститутів (наприклад, аграрний аташе), синхронізації з МЗС і Міністерством аграрної політики та тісної координації з бізнесом для просування української агропродукції на міжнародних ринках.

Таким чином, аграрна дипломатія України в умовах широкомасштабної агресії стала символом стійкості, стратегічного мислення та гуманітарної відповідальності. Вона перетворила українське зерно не лише на економічний, а й на дипломатичний інструмент, інструмент м'якої сили що рятує мільйони людей від голоду і зміцнює світову солідарність з Україною.

Ключові слова: аграрна дипломатія, російська агресія, продовольча безпека, зернова ініціатива, міжнародні організації, геополітика, аграрна політика, м'яка сила.

Постановка проблеми

Широкомасштабна агресія рф проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., спричинила системну кризу в агропромисловому комплексі України та поставила під загрозу не лише національну продовольчу безпеку, а й стабільність глобальних аграрних ринків. Блокування українських морських портів, масові руйнування логістичної інфраструктури, мінування земель сільськогосподарського призначення та інші наслідки військових дій призвели до суттєвого скорочення експортних можливостей держави, яка до 2014 р. стабільно постачала продовольство до понад 120 країн світу. У таких умовах виникла нагальна потреба в переосмисленні та переформатуванні аграрної дипломатії як складника зовнішньоекономічної політики України.

Проблематика полягає не лише у фізичному збереженні та відновленні експортних ланцюгів, але й у налагодженні ефективної міжнародної комунікації, захисті національних інтересів на багатосторонніх платформах (ФАО, СОТ, ООН), адаптації до нових геополітичних реалій і розширенні взаємодії з країнами глобального Півдня. У фокусі аграрної дипломатії

також опинилося питання позиціонування України як надійного постачальника продовольства в умовах війни, підтримання довіри з боку партнерів і мобілізація міжнародної допомоги для відновлення аграрної інфраструктури.

Незважаючи на високий рівень практичної активності у цьому напрямку, питання сутності, структури, механізмів і результатів аграрної дипломатії в умовах збройної агресії залишаються недостатньо розробленими в науковій літературі. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання аграрної дипломатії України, попри його актуальність, досі залишаються не опрацьованими на достатньому теоретичному рівні. О. Шаров¹ у своїй праці «Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія» виокремлює продовольчу дипломатію із економічної дипломатії як її складову. На його думку важливість цього аспекту зумовлена змінами клімату та стану навколишнього середовища, які безпосередньо впливають на врожайність сільськогосподарських культур. Цей та низка інших чинників, від яких залежить продовольча безпека країн, є предметом уваги продовольчої дипломатії. Також автор уточнює, що залежно від загострення та інтернаціоналізації проблем суспільно-економічного життя виникають й інші напрями економічної дипломатії, які можуть перетворитися на її окремі види, зокрема сільськогосподарська дипломатія.

Терміни – аграрна дипломатія, продовольча дипломатія, сільськогосподарська дипломатія є схожими за суттю, зовнішніми проявами поняттями тому можна їх вважати тотожними.

Г. Надоленко², А. Мостова³, В. Гуменний, П. Музика⁴, О. Гойчук⁵, І. Кошкалда⁶ розглядають аграрну дипломатію в контексті продовольчої безпеки України і світу під час збройних конфліктів. Та з огляду на міжнародну інтеграцію аграрного сектору економіки України.

Проблемам стратегії розвитку підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення аграрної економіки присвятили свої праці Ю. Лупенко, М. Малік, О. Шпикуляк⁷. Тактику дезінформації та «зернових» маніпуляцій у стратегії визиску і керованого хаосу вивчив П. Гай-Нижник⁸. Аграрна дипломатія може слугувати потужним інструментом «м'якої сили» у разі ефективної її використання. Питання, чи має Україна специфічну «м'яку силу» для вирішення своїх зовнішньополітичних завдань порушив у своїх працях М. Цюрюпа⁹. Попри певні наукові досягнення у вивченні аспектів аграрної дипломатії, комплексно проблема потребує глибшого аналізу і ґрунтовніших узагальнень.

Мета статті

Метою дослідження є висвітлення сутності та сучасних тенденцій аграрної дипломатії України в умовах широкомасштабної війни 2022–2025 рр., оцінка її ролі у підтримці

1 Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи : монографія / О. М. Шаров ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2019. С. 549-550.

2 Надоленко Г. Дипломатичні механізми забезпечення продовольчої безпеки (в умовах військового конфлікту). *Вчені записки*. 2023. Вип. 33. С. 323–335.

3 Мостова А. Стратегічне забезпечення продовольчої безпеки України. Харків : Вид-во «Точка», 2019. 311 с.

4 Гуменний В. Д., Музика П. М. Стан продовольчої безпеки населення України на початку тисячоліття. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2014. Т. 16, № 1 (1). С. 134–150.

5 Гойчук О. І. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК». Миколаївський держ. аграрний ун-т., 2004. 42 с.

6 Кошкалда І. В. Питання продовольчої безпеки в контексті міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки України. *Сучасні проблеми та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки України: матер. наук. практ. конф.* Київ, 2015. С. 144–148.

7 Стратегія розвитку підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення аграрної економіки / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2022. 32 с.

8 Гай-Нижник П. Африканська геополітика Кремля: тактика дезінформації і «зернових» маніпуляцій у стратегії визиску і керованого хаосу. *Гілея*. 2025. Вип. 203–204 (№1–2). С. 55–69.

9 Цюрюпа М. Поняття «м'якої сили» держави та особливості її застосування в сучасній світовій політиці. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. ІФ Кураса НАН України*. 2007. Вип. 36. С. 41–49.

національних інтересів та глобальної продовольчої безпеки. Зокрема, поставлено завдання окреслити механізми та досягнення аграрної дипломатії у період агресії, а також визначити її геополітичне значення та взаємодію з ключовими міжнародними партнерами.

Виклад основного матеріалу

З початком широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. аграрний сектор опинився в епіцентрі геополітичного та гуманітарного протистояння. Україна, яка є одним із найбільших експортерів зернових і олійних культур у світі, зіткнулася з безпрецедентними викликами: окупацією частини земель сільськогосподарського призначення, руйнуванням логістичної інфраструктури, мінуванням полів, блокадою морських портів. За умов агресії аграрна дипломатія набула важливого значення як інструмент зовнішньої політики, безпеки та глобальної стабільності.

Як зазначав О. Балануца, дипломатія є в центрі всіх світових подій, це серцебиття міжнародних процесів, подій. Без дипломатії жодна з подій не відбувається¹⁰. Аграрна дипломатія – це комплекс зовнішньополітичних дій держави, спрямованих на просування її сільськогосподарських інтересів за кордоном, забезпечення експорту агропродукції, участь у міжнародних продовольчих ініціативах і гарантування продовольчої безпеки. Для України аграрна дипломатія є не лише питанням економіки, а й інструментом зміцнення позицій на міжнародній арені та протидії агресору.

До широкомасштабної війни за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, експортували $\frac{3}{4}$ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20–25 %. Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі. 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу. Разом із цим, бойові дії, які відбуваються в Україні внаслідок широкомасштабної агресії, призвели до погіршення продовольчої безпеки в Україні, порушили логістичні ланцюги, зруйнували інфраструктуру, господарства та виробничі комплекси. Вони стали причиною зменшення кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах. Станом на червень 2023 р. сума прямих збитків, завданих агропромисловому комплексу України, склала 8,7 млрд дол. США. Втрати, пов'язані зі знищенням та пошкодженням сільськогосподарської техніки, склали понад 4,7 млрд дол. США; втрати через знищення та крадіжки виробленої продукції – 1,9 млрд дол. США. Непрямі втрати агропромислового комплексу оцінюються в 40,3 млрд дол. США. За оцінками ФАО, через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд дол. США збитків. З них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано в галузі рослинництва та 0,98 млрд дол. США – тваринництва. В Україні 25 % сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях – 38 %¹¹

Таким чином, до 2022 р. Україна відігравала роль ключового глобального гравця у забезпеченні продовольчої безпеки, що відображалось у суттєвому географічному диверсифікуванні експортних ринків і виведенні продукції агросектору на провідні позиції у світовій торгівлі¹².

Війна викликала масштабні економічні втрати: ФАО оцінювала прямі збитки аграрних активів України орієнтовно в 6 млрд дол. США, пошкодженими вважається ~5% земель сільськогосподарського призначення, понад 25% посівних площ і близько 70% зрошуваних угідь визнано втраченими через руйнування та мінування. За даними Інституту аграрної

¹⁰ Балануца О. Родзинки дипломатії. Дніпро : Середняк Т. К., 2022. 148 с. (С. 8).

¹¹ Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiystki-problemy-ta>

¹² Поширені питання - Проєкт USAID Економічна підтримка України. Проєкт USAID Економічна підтримка України. URL: <https://era-ukraine.org.ua/frequently-asked-questions-ua/#:~:text=Проєкт%20USAID%20є%20одним%20із,ініціативи%20Проєкт%20USAID%20співпрацює%20з>

економіки НАН України, додаткові економічні втрати галузі в 2022 р. склали близько 22 млрд дол. США, а доходи фермерів та суміжних секторів впали на 10-30%, порівняно з довоєнним рівнем. Блокада українських морських портів (літо-осінь 2022 р.) призвела до різкого падіння експорту – з 6-7 млн у місяць до приблизно 1,5 млн, що викликало зниження внутрішніх цін на сільгосппродукцію навіть нижче собівартості¹³.

Відповіддю на ці виклики стала активізація державної підтримки аграрного сектору та перегляд зовнішньоекономічної стратегії. З одного боку, посилилася роль державних програм підтримки фермерів: дотації, субсидії, спеціальний зерновий фонд. З іншого – аграрна дипломатія стала більш наполегливою в пошуку альтернативних логістичних маршрутів та сприянні реалізації «зернової ініціативи». Україна зміцнила зв'язки з міжнародними донорами та посирила лобіювання власних інтересів у торгових дискусіях, зокрема на переговорах COT і регіональних форумах.

Відповідаючи на загрозу світовому продовольству через блокаду Чорноморських портів, Україна спільно з ООН, Туреччиною та РФ 22 липня р. уклала Чорноморську зернову ініціативу (Black Sea Grain Initiative). Ця угода дозволила безпечний експорт зерна, олії та інших продуктів з українських портів через затверджені морські коридори. Під час дії ініціативи (до її припинення 17 липня 2023 р.) майже 1 тис. суден вивезли з України близько 33 млн аграрної продукції. Згідно з даними Ради ЄС, понад 50% цього обсягу становила кукурудза, і 65% вивезеної пшениці надійшло до країн, що розвиваються. Таким чином, ініціатива забезпечила поставки продовольства до 45 країн, насамперед найуразливіших держав Азії та Африки.

Відновлення експорту українського зерна дозволило пом'якшити глобальну продовольчу кризу. Як наголошували представники МЗС Франції, припинення «зернової угоди» загрожує новими викликами: Росія системно шкодила зернову інфраструктуру України, продовжуючи шантаж глобальної продовольчої безпеки; угода ж дозволила відправити 33 млн продовольства до 45 країн. На рівні ООН також підкреслювалося, що Україна була «надійним постачальником продовольства» для світу, а блокада портів РФ лише поглибила вже наявну продовольчу кризу. У результаті зернова ініціатива змінила ставлення світових лідерів до України: її аграрний експорт став питанням міжнародної безпеки, а Україна – ключовим учасником світових продовольчих дискусій.

В умовах агресії Україна набула активної позиції у міжнародних організаціях, використовуючи дипломатичні важелі для підтримки аграрного сектору та мобілізації глобальної допомоги. У ФАО Україна спільно з агентством ООН координувала гуманітарні та технічні програми. Зокрема, 2025 р. ФАО оголосила дворічний План реагування на надзвичайні ситуації для України загальним бюджетом 150 млн дол. США, спрямований на підтримку фермерів та відбудову зруйнованої аграрної інфраструктури. Таким чином, ООН/ФАО забезпечили фінансування заходів з екстреної допомоги агросектору.¹⁴

В ООН представники України ініціювали низку рішень щодо продовольчої безпеки. Зокрема, на Генеральній Асамблеї у травні 2022 р. було ухвалено резолюцію «Стан світової продовольчої безпеки» (A/76/L.55), в якій закликали забезпечити стабільність продовольчих ланцюгів та відкрити торгівлю продуктами, паливом і добривами. Українська делегація відзначила у дебатах ключову роль країни як «надійного постачальника продовольства» і засудила агресію РФ, яка блокувала порти. Ці заяви сприяли міжнародному визнанню зусиль України у підтримці світової продовольчої безпеки¹⁵.

У Світовій організації торгівлі (COT) також відзначено успіхи української економічної дипломатії. У лютому 2025 р. Україна вдруге пройшла Огляд торговельної політики COT,

13 Прямі збитки агропромислового комплексу України оцінили в \$10,3 млрд - AgroTimes. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/pryami-zbytky-agropromyslovogo-kompleksu-ukrayiny-ocinyly-v-103-mlrd/>

14 Ukraine: Emergency and Early Recovery Response Plan 2025–2026. Year of publication 2025. Place of publication Kyiv, Ukraine; Pages 44 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/9616d132-b487-41ed-a778-9ec2eb0689d0>

15 General Assembly Adopts Resolution Addressing Global Food Crisis | Meetings Coverage and Press Releases. URL: <https://press.un.org/en/2022/ga12421.doc.htm#:~:text=Amidst%20rising%20alarm%20about%20food,security%20crisis%20through%20coordinated%20action>

підтвердивши прозорість своїх торговельних режимів попри війну. Під час цього огляду особливу увагу привернули питання аграрного експорту: Т. Качка, торговий представник України, підкреслив критичну роль українського агросектору в глобальній продовольчій безпеці. Важливим результатом стало включення у протокол огляду Спільної заяви 45 членів СОТ, які відкрито засудили руйнівний вплив російської агресії на світову торговельну систему. Такі рішення СОТ підкреслюють дипломатичне визнання України як відповідального торгового партнера і солідарність світу з її вимогами щодо збереження відкритого ринку для аграрної продукції.¹⁶

Війна радикально змінила геополітичний контекст, зробивши аграрну дипломатію України одним із важливих чинників глобального порядку денного. Питання продовольчої безпеки вийшло на перший план міжнародних відносин: країни світу усвідомили, що постачання продовольства з України є критичним для запобігання продовольчих криз і безпекових загроз. Українська аграрна дипломатія перейшла із суто економічної площини до політичної: зерно стало елементом геоекономічної стратегії.

У 2023 р. помітно зросла роль «глобального Півдня» у дискусіях щодо війни та продовольчої безпеки. Фахівці зазначають, що російсько-український конфлікт показав важливість залучення держав так званого Глобального Півдня до обговорення міжнародного порядку денного. Для України відкриття діалогу з країнами Азії, Африки та Латинської Америки стало необхідним для консолідації світової спільноти в підтримці справедливого мирного вирішення конфлікту. З цією метою українська аграрна дипломатія налагоджувала контакти і дипломатію допомоги з акцентом на обговоренні питань стабільного постачання зерна до найбільш вразливих регіонів. У такий спосіб співпраця у продовольчій сфері сприяла заглибленню стратегічного партнерства з країнами Глобального Півдня і посиленню міжнародної солідарності з Україною.

Не зважаючи на війну з РФ, Україні разом із партнерами та союзниками вдалося налагодити роботу ланцюгів постачання товарів на світові ринки. У тому числі завдяки ініціативі «Шляхи солідарності», Чорноморській зерновій ініціативі (ЧЗИ), гуманітарній програмі «Зерно з України», «зерновому коридору», який став можливим завдяки зусиллям України щодо захисту маршрутів експорту від російського втручання. Так наша держава збільшувала обсяги експорту пшениці, ячменю, кукурудзи, ріпаку, соняшнику, сої, соняшникової олії, соєвої олії, макухи та шроту і наразі експортує сільгосппродукцію на рівні, що навіть перевищує довоєнний.

Війна змінила географічну структуру експорту деяких продуктів. Зокрема, у торгівлі українською пшеницею, яка є одним із найбільш чутливих сільськогосподарських товарів для багатьох країн, відбулися певні зміни. Збої у роботі судноплавних маршрутів Азово-Чорноморського басейну призвели до того, що український експорт більше спрямовується до ЄС, а менше – до таких регіонів, як Азія та Африка. У 2021 р. на ринок ЄС припадало 2 % (376 тис. т) від загального обсягу українського експорту пшениці, але відтоді частка ринку ЄС різко зросла: із 38 % (4,3 млн т) – у 2022 р. до 51 % (8,3 млн т) – у 2023 р. Хоча фізичні обсяги експорту пшениці до країн Азії суттєво впали з 11,7 млн т – у 2021 р. до майже 6 млн т – у 2023 р., частка експорту до них пшениці залишається приблизно на одному й тому ж рівні. Найбільшого впливу війни щодо постачання української пшениці зазнали країни Африканського континенту. Їхня частка в українському експорті за той самий період поступово зменшувалася: із 39 % від загального експорту України – у 2021 р. до 11 % – у 2023 р., а фізичний обсяг постачання пшениці з України доволі стрімко скоротився із 7,7 до 1,8 млн т у 2021 та 2023 рр. відповідно.¹⁷

Отже, аграрна дипломатія 2023–2025 рр. стала не лише елементом економічної політики, а й важливим інструментом національної безпеки та зовнішньої підтримки. Забезпечення

16 Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/0e054bdc-83b1-4a03-ba01-c6e9b96efffd?lang=uk-UA&title=OgliadTorgovelnaiPolitiki>

17 Агресія РФ проти України як загроза глобальній продовольчій безпеці : аналіт. доп. / [Бобровицький А., Борділовська О., Колосова В., Ус І., Широкий Г.] ; за заг. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2024. 80 с. ц

глобальних потреб у продовольстві відтворило роль України як «хлібного кошика світу», а сам факт ведення переговорів з багатьох питань агропромислової політики на вищому рівні підкреслив стратегічне значення агросектору для геополітичної стабільності.

У міждержавних відносинах аграрний напрям посів особливе місце. Зокрема, Європейський Союз залишився основним торговим партнером України в аграрній сфері. За даними офіційних звітів, у 2024 р. експорт української сільгосппродукції до ЄС зріс на 11%, порівняно з 2023 р., досягнувши 13 млрд євро. Це забезпечило Україні третє місце серед найбільших джерел агроімпорту ЄС (після Бразилії та Великої Британії)¹⁸. Таке збільшення відбулося попри воєнні труднощі й свідчить про високу конкурентоспроможність української аграрної продукції. ЄС також демонстрував готовність підтримувати український експорт: з червня 2022 р. він запровадив лібералізовані торговельні умови (зняття мит і скасування квот) для українських сільськогосподарських товарів, що допомогло зменшити негативний ефект від втрати частини внутрішніх ринків.

Сполучені Штати Америки залишаються традиційним союзником і донором для України. Уже в 2022 р. USAID запровадив «Ініціативу стійкості сільського господарства України» (AGRI-Ukraine) з бюджетом 350 млн. доларів спрямовану на підтримку експорту українського зерна та пом'якшення глобальної продовольчої кризи¹⁹. У рамках цієї програми було модернізовано портову і залізничну інфраструктури для аграрних вантажів, надано технічну допомогу фермерським господарствам тощо. Таким чином, США вклали значні ресурси у розвиток логістики експорту зерна та стабілізацію продовольчих ринків, водночас підтверджуючи стратегічну підтримку України.

Разом із західними партнерами, Україна розширює контакти з державами глобального Півдня. Наприклад, у 2023–2024 рр. активізовано двосторонній діалог і обміни делегаціями з країнами Африки та Азії стосовно обговорення співпраці в аграрній сфері та гуманітарної допомоги. Українські дипломати та аграрії брали участь у численних конференціях ООН та міжнародних форумах, наголошуючи на важливості залучення цих регіонів до нових продовольчих і торговельних ініціатив. Ці кроки свідчать про прагнення України консолідувати зусилля з країнами-споживачами її сільгосппродукції та внести їх у глобальний порядок денний, що також віддзеркалює рекомендації аналітиків щодо діалогу «з рештою держав».

Висновки

Аналіз аграрної дипломатії України в період російської агресії 2022–2025 рр. показує її зростаючу роль як інструменту економічної стратегії та національної безпеки. За воєнний час аграрна дипломатія адаптувалася до нових реалій: з одного боку, захищаючи інтереси виробників і фермерів (через державну підтримку, спецрежими та переговори), з іншого – забезпечуючи виконання міжнародних зобов'язань України як постачальника продовольства. Успіхи «зернової ініціативи» та активна участь українських офіційних осіб у міжнародних організаціях (ООН, ФАО, СОТ) підтвердили вплив агросектору на глобальну продовольчу безпеку. Геополітичні підсумки свідчать, що питання аграрного експорту стало одним із ключових у переговорах зі світовими та регіональними партнерами. Зокрема, поглиблення співпраці з ЄС і США сприяло збереженню експортних можливостей, а діалог з країнами глобального Півдня набув національного стратегічного значення. Подальший розвиток аграрної дипломатії вимагатиме зміцнення спеціалізованих дипломатичних інститутів (наприклад, аграрних аташе), синхронізації з МЗС і Міністерством аграрної політики та продовольства України і тісної координації з бізнесом для просування української аграрної продукції на міжнародних ринках.

18 У 2024 році експорт агропродукції до ЄС зріс на 11%. *Дія.Бізнес Старт*. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/u-2024-rotsi-eksport-ahroproduktii-do-yes-zris-na-11>

19 Поширені питання - Проєкт USAID Економічна підтримка України. *Проєкт USAID Економічна підтримка України*. URL: <https://era-ukraine.org.ua/frequently-asked-questions-ua/#:~:text=Проєкт%20USAID%20є%20одним%20із,ініціативи%20Проєкт%20USAID%20співпрацює%20з>

Таким чином, аграрна дипломатія України в умовах широкомасштабної агресії стала символом стійкості, стратегічного мислення та гуманітарної відповідальності. Вона перетворила українське зерно не лише на економічний, а й на дипломатичний інструмент, що рятує мільйони людей від голоду і зміцнює світову солідарність з Україною. Надалі аграрна дипломатія може стати дієвим інструментом вітчизняної «м'якої сили» і сприяти покращенню позицій нашої держави у світі.

References:

1. Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia [Agrarian sector of Ukraine in 2023: components of resilience, problems and perspective tasks]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiikosti-problemy-ta>. [in Ukrainian].
2. Balanutsa, O. (2022). Rodzynky dyplomatii [Highlights of diplomacy]. Dnipro: Seredniak T. K. [in Ukrainian].
3. Bobrovytskiy, A., Bordilovska, O., Kolosova, V., Us, I., & Shyrokyi, H. (2024). *Ahresiia RF proty Ukrainy yak zahroza hlobalnii prodovolchii bezpetsi: analitychna dopovid* [Russian aggression against Ukraine as a threat to global food security: analytical report] (M. Palamarchuk, Ed.). Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
4. *General Assembly Adopts Resolution Addressing Global Food Crisis | Meetings Coverage and Press Releases. Meetings Coverage and Press Releases | Meetings Coverage and Press Releases*. URL: <https://press.un.org/en/2022/ga12421.doc.htm#:~:text=Amidst%20rising%20alarm%20about%20food,security%20crisis%20through%20coordinated%20action> [in English]
5. Hai-Nyzhnyk, P. (2025). Afrykanska heopolityka Kremlia: taktyka dezinformatsii i “zernovykh” manipuliatsii u stratehii vyzyshku i kerovanoho khaosu [African geopolitics of the Kremlin: tactics of disinformation and «grain» manipulations in the strategy of exploitation and controlled chaos]. *Hileia*, 203–204 (№1–2), 55–69. [in Ukrainian].
6. Hoichuk, O. I. (2004). *Prodovolcha bezpeka: teoriia, metodolohiia, problemy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ekon. nauk: spets. 08.07.02 «Ekonomika silskoho hospodarstva i APK»* [Food security: theory, methodology, problems. Doctoral dissertation abstract]. Mykolaiv: Mykolaivskyi derzhavnyi ahrarnyi universytet. [in Ukrainian].
7. Humennyi, V. D., & Muzyka, P. M. (2014). Stan prodovolchoi bezpeky naselennia Ukrainy na pochatku tysiacholittia [The state of food security of the Ukrainian population at the beginning of the millennium]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Hzhyskoho*, 16(1), 134–150. [in Ukrainian].
8. Koshkalda, I. V. (2015). Pytannia prodovolchoi bezpeky v konteksti mizhnarodnoi intehtratsii ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Issues of food security in the context of international integration of Ukraine's agrarian sector]. In *Suchasni problemy ta perspektyvy mizhnarodnoi intehtratsii ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 144–148). Kyiv. [in Ukrainian].
9. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Ministry of Economy of Ukraine]*. Retrieved from <https://me.gov.ua/News/Detail/0e054bdc-83b1-4a03-ba01-c6e9b96efffd?lang=uk-UA&title=OgliadTorgovelnioiPolitiki>. [in Ukrainian].
10. Mostova, A. (2019). *Stratehichne zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy* [Strategic support of Ukraine's food security]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Tochka». [in Ukrainian].
11. Nadolenko, H. O. (2023). Dyplomatychni mekhanizmy zabezpechennia prodovolchoi bezpeky (v umovakh viiskovoho konfliktu) [Diplomatic mechanisms of ensuring food security in wartime conditions]. *Vcheni zapysky: zbirnyk naukovykh prats*, (33), 323–335. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
12. *Poshyreni pytannia – Proiekt USAID Ekonomichna pidtrymka Ukrainy [Frequently asked questions – USAID Economic Support Project]*. Retrieved from <https://era-ukraine.org.ua/frequently-asked-questions-ua/#:~:text=Проект%20USAID%20є%20одним%20із>. [in Ukrainian].
13. Pryami zbytky ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy otsynily v \$10,3 mlrd – AgroTimes [Direct losses of the agro-industrial complex of Ukraine estimated at \$10.3 billion – AgroTimes]. *AgroTimes*. Retrieved from

<https://agrotimes.ua/agromarket/pryami-zbytky-agropromyslovogo-kompleksu-ukrayiny-oczynyly-v-103-mlrd/>. [in Ukrainian].

14. Sharov, O. M. (2019). *Ekonomichna dyplomatiia: osnovy, problemy ta perspektyvy: monohrafiia* [Economic diplomacy: foundations, problems, and prospects]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. [in Ukrainian].

15. Stratehiia rozvytku pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehtratsii v umovakh voiennoho chasu ta povojennoho vidnovlennia ahrarnoi ekonomiky [Strategy of entrepreneurship development, cooperation and agro-industrial integration in wartime and post-war recovery of agrarian economy] / Yu. O. Lupenko, M. Y. Malik, O. H. Shpykuliak ta in. Kyiv: NNTs «IAE». 2022. [in Ukrainian].

16. Tsiurupa, M. (2007). Poniattia «m'iakoi syly» derzhavy ta osoblyvosti yii zastosuvannia v suchasni svitovii politytsi [The concept of «soft power» of the state and peculiarities of its application in modern world politics]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*. [Scientific Notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.], 36, 41–49. [in Ukrainian].

17. U 2024 rotsi eksport ahroproduktii do YeS zris na 11% [In 2024, agricultural exports to the EU increased by 11%]. *Diia.Biznes Start*. Retrieved from <https://business.diia.gov.ua/news/u-2024-rotsi-eksport-ahroprodukt-sii-do-yes-zris-na-11>. [in Ukrainian].

18. Ukraine: Emergency and Early Recovery Response Plan 2025–2026. Year of publication 2025. Place of publication Kyiv, Ukraine. URL: <https://openknowledge.fao.org/items/9616d132-b487-41ed-a778-9ec2eb0689d0> [in English]

Надійшла до редакції / Received: 02.05.2025.

Схвалено до друку / Accepted: 03.06.2025.